

ЛІТЕРАТУРА:

1. Блауберг И.В. Системный подход и системный анализ / И.В. Блауберг, Э.М. Мирский, В.Н. Садовский // Системные исследования. – М., 1982. – С. 47–64.
2. Каган М.С. Система и целостность / М.С. Каган [Электронный ресурс]. – Режим доступа : [http //kiev.philosophy.ru /library/](http://kiev.philosophy.ru/library/).

3. Ксенчук Е.В. Системное мышление. Границы ментальных моделей и системное видение мира / Е.В. Ксенчук. – М. : Издательский дом «Дело» РАН-ХиГС, 2011. – 368 с.
4. Малафійк І.В. Системний підхід в теорії і практиці навчання / І.В. Малафійк. – Рівне : РДГУ, 2004. – 437 с.

УДК 378:371.32:811

ЦІННІСНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ ОСВІТИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ АГРАРНОЇ ГАЛУЗІ НА ЗАНЯТТЯХ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Кравець Р.А., к. пед. н.,
доцент кафедри української та іноземних мов
Вінницький національний аграрний університет

У статті розкрито сутність поняття цінностей як фундаменту полікультурної освіти майбутніх фахівців аграрної галузі. Охарактеризовано різні типи цінностей. Розмежовано дефініції «цінність» і «ціннісна орієнтація». Висвітлено роль аксіологічного підходу у формуванні полікультурної компетентності, зокрема її мотиваційно-ціннісного компоненту. Визначено ціннісні детермінанти полікультурної освіти майбутніх фахівців аграрної галузі на заняттях іноземної мови.

Ключові слова: цінність, полікультурна освіта, професіоналізм, культура, аграрна галузь, аксіологічний підхід.

В статье раскрыта сущность понятия ценностей как фундамента поликультурного образования будущих специалистов аграрной отрасли. Охарактеризованы разные типы ценностей. Разграничены дефиниции «ценность» и «ценностная ориентация». Отражена роль аксиологического подхода в формировании поликультурной компетентности, в частности ее мотивационно-ценностного компонента. Определены ценностные детерминанты поликультурного образования будущих специалистов аграрной отрасли на занятиях иностранного языка.

Ключевые слова: ценность, поликультурное образование, профессионализм, культура, аграрная отрасль, аксиологический подход.

Kravets R.A. VALUE DETERMINANTS OF FUTURE AGRARIANS' MULTICULTURAL EDUCATION AT FOREIGN LANGUAGE CLASSES

In the article the essence values has been observed as foundation of future agrarians' multicultural education. Different types of values have been described. Definitions "value" and "valued orientation" have been concretized. The role of the axiological approach in forming the multicultural competence, in particular its motivational-value component, has been reflected. The valuedeterminants of future agrarians' multicultural education at foreign language classes have been defined.

Key words: value, multicultural education, professionalism, culture, agrarian industry, axiological approach.

Постановка проблеми. Процеси глобалізації та євроінтеграції, демократичні перетворення в соціально-політичному й економічному житті нашої держави детермінують широкомасштабні трансформації в сучасному освітньому просторі. Нинішня система освіти покликана забезпечити у вищому навчальному закладі реалізацію не тільки розвивальної та виховної функції, але й соціокультурної функції педагогічного процесу. Серед концептуальних засад розвитку вищої аграрної освіти України вагоме місце посідає полікультурна спрямованість навчання іноземної мови. Поряд з

опануванням іншомовними знаннями, уміннями, навичками значну увагу приділяють формуванню полікультурної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі. Це пов'язано із залученням вітчизняних аграрних університетів до міжнародних програм стажування, проведення спільних наукових проектів, семінарів, конференцій, симпозіумів тощо. Як відомо, кожна країна характеризується певною, притаманною лише їй культурою. Знання ж культурних відмінностей інших національностей дозволяє налагоджувати конструктивну полікультурну взаємодію, де іноземна мова слугує за-

собом міжкультурного спілкування. Однак, незважаючи на мовні й культурні розбіжності між націями, існують спільні загальнолюдські цінності, на які рекомендується спиратися як на ціннісні детермінанти полікультурної освіти майбутніх фахівців аграрної галузі на заняттях іноземної мови.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню цінностей як філософської проблеми присвятили низку праць В. Абрамов, Г. Акмамбетов, С. Анісімов, В. Блюмкін, с. Дробницький, О. Здравомислов, О. Івін, А. Кавалеров, М. Каган, О. Невмержицька, с. П'янзін, Т. Пороховська, М. Розов, Л. Столович, В. Тугарінов, Н. Чавчавадзе. Проаналізувавши їх, можна дійти загального висновку, що цінності – це сукупність реальних предметів та абстрактних ідей, які становлять високу значущість для соціуму чи окремого індивіда.

Постановка завдання. Мета статті – з'ясувати сутність поняття «цінності», охарактеризувати різні типи цінностей, розмежувати дефініції «цінність» і «ціннісна орієнтація», визначити ціннісні детермінанти полікультурної освіти майбутніх фахівців аграрної галузі на заняттях іноземної мови.

Виклад основного матеріалу. О. Здравомислов зазначає, що світ цінностей – це світ культури в широкому значенні, це сфера духовної діяльності особистості, її моральної свідомості, її схильностей – тих якостей, в яких знаходить свій прояв міра духовного багатства людини [10, с. 31]. Педагог, виступаючи представником соціуму, залежно від отриманих ним суспільних знань, цінностей і культури впливає на духовний світ майбутнього фахівця аграрної галузі на заняттях іноземної мови. Він делегує в духовний світ студента-аграрника наукові знання, світоглядні цінності, культуру суспільства. Його відбір та оцінка детермінують спрямованість і якість особистісних відносин його студентів, ставлення до життя, бачення власної перспективи й розвитку, їхній духовний світ [1].

В. Бевз визначає як цінність «..все те, що має позитивне значення для людини, групи людей, суспільства». Цілком логічним є твердження вітчизняного науковця: «Цінності виникають у процесі різного роду діяльності людини, під час якої індивід не тільки пізнає об'єкти, явища чи процеси, а й намагається дати їм оцінку відповідно до власних потреб. Через культурні цінності людина задовольняє свої потреби, і саме існування цінностей відрізняє людину від тварини. Цінності становлять фундамент культури, і предметним полем формування цінностей є культура [3, с. 7]. На погляд вітчизняного педагога, сутність аксіологічно-

го підходу полягає в спрямованості педагогічної діяльності на гуманістичний розвиток студента, у визнанні кожного учасника освітнього процесу активним ціннісно-мотивованим суб'єктом діяльності. Він наголошує на винятковій ролі аксіологічного підходу в тому, щоб визначені освітні цінності стали надбанням кожного суб'єкта навчально-виховного процесу й основою для становлення його особистісних переконань. Згідно з В. Бевз реалізація аксіологічного підходу під час навчання на заняттях іноземної мови уможливить розкриття цінностей як сутнісних якостей особистості майбутнього фахівця аграрної галузі, його морального, інтелектуального, творчого потенціалу [3, с. 8].

Для І. Беха цінності – це психологічне новоутворення, яке відображає найбільш значущу для особистості узагальнену змістовну сферу довкілля, через ставлення до якої вона (як суб'єкт) усвідомлює, виділяє та утверджує себе, своє «Я», в результаті чого ця сфера постає простором її суспільно-ціннісної життєдіяльності. У ракурсі особистісно зорієнтованої освіти людина розглядається як цінність. На погляд І. Беха, відчуття такої цінності може успішно відбуватися не через трансформацію особистості в «центр Всесвіту», а у випадку вчасного блокування Его-потягів, які деструктивно впливають на моральну довершеність людини. «Виховання на основі цінностей – це провідний шлях формування самої особистості та її духовного світу, у зв'язку з чим піднімається питання не лише про ціннісне виховання, а й ціннісне навчання, що має своїм кінцевим результатом не знання, а формування аксіологічного світогляду, який оперує ціннісними категоріями» [5, с. 124].

О. Тур інтерпретує цінності як узагальнені базисні уявлення людей про норми і цілі власної поведінки, орієнтири, які існують у свідомості кожної особистості. Вони можуть бути охарактеризовані завдяки таким ознакам, як корисність, значущість, необхідність, нормативність, доцільність [18, с. 118].

Б. Геня презентує три визначення цінності як: предмета, який несе певну користь і здатний задовольнити конкретну потребу людини; ідеалу, до якого прагне особистість у вигляді норми; значущості чого-небудь для людини чи соціальної групи. Сенс аксіологічного підходу науковець вбачає в системі аксіологічних принципів, до яких відносяться: рівноправ'я всіх філософських поглядів у рамках єдиної гуманістичної системи цінностей; рівнозначність культурних традицій і творчості, визнання необхідності вивчення і використання учень

минулого й можливості відкриття в сьогоденні і майбутньому; рівність людей, діалог культур [7, с. 9–10].

А. Фальковський звертає увагу на те, що розуміння цінностей із точки зору універсальності свідчить про наявність певної спільної людської природи й визначається утвердженням загальних для всього людства ціннісно-світоглядних ідеалів і стандартів. Універсальність в аксіологічному підході пояснюється, передусім, визнанням трансцендентальних цінностей. На його думку, «аксіологічний підхід в універсальному варіанті стверджує наявність загальнообов'язковості визнання єдиних стандартів прав людини, утвердження їх як загальнолюдської цінності» [19, с. 76].

Т. Гончарова, О. Стеценко і Я. Шем'якін вбачають особливість поняття цінності в тому, що в ньому імпліцитно присутні й переходять один в одного суб'єктивний та об'єктивний виміри людського буття. На їхній погляд, подібні цінності передбачають певне усвідомлення людьми спільності людської природи [9, с. 3].

Над розробкою ідей щодо сприйняття цінностей і норм працювали представники антропологічного напрямку. Так, американський антрополог М. Херсковиць висловив точку зору, згідно з якою поза межами культурної реальності не існує будь-якої реальності. На основі цієї позиції він цілком логічно обґрунтував обумовленість ціннісної сфери індивіда його культурним середовищем. Головна теза М. Херсковиця полягає в тому, що особистість сприймає лише ті цінності, що узаконені часом, а її оцінки завжди спираються на конкретний фундамент [6, с. 26]. Характеризуючи культурно-історичний релятивізм, науковець робить акцент на існуванні системи цінностей, характерних для певної культури. Такі цінності супроводжують людину з народження й укорінюються в її свідомості. Культурні традиції слугують певними ціннісними орієнтирами в житті людини як зв'язок поколінь. Однак культурні контексти не завжди уможливають неупереджений погляд особи на якусь ситуацію, предмет або явище [6, с. 35].

В. Крижко [12] відводить аксіологічному підходу роль своєрідного мосту між теорією і практикою, оскільки він уможлиблює, з одного боку, вивчення різних явищ і подій із точки зору закладеного в них потенціалу щодо задоволення актуальних потреб особистості, а з іншого, – подальшу гуманізацію суспільства й освіти. Відштовхуючись від позицій В. Крижко та І. Мамаєва, бачимо, що аксіологічний підхід до процесу формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців

аграрної галузі на заняттях іноземної мови забезпечують шляхом запровадження наступних аксіологічних принципів, таких як: 1) рівноправність різних світоглядних позицій людей у межах єдиної гуманістичної системи цінностей; 2) рівнозначність інновацій та традицій, визнання потреби у творчому використанні досягнень минулого й орієнтації на духовні відкриття сьогодення та в майбутньому; 3) налагодження конструктивного діалогу між традиціоналістами й новаторами, що сприяє їхньому взаємозбагаченню в культурно-ціннісному сенсі; соціокультурний прагматизм і подвижництво замість ціннісної індиферентності й месіанства [12, с. 162–164].

С. Анісімов класифікує цінності на: абсолютні цінності (знання, прогрес, життя, здоров'я, гуманність, справедливість); антицінності (голод, хвороба, невігластво, містика тощо); релятивні (моральні, політичні, класові, ідеологічні, групові, релігійні тощо) [2, с. 53].

В. Сластьонін і Л. Подимова, досліджуючи педагогічні цінності, поділили їх на п'ять типів: цінності, які націлені на утвердження педагога в суспільстві; цінності, які впливають на розвиток комунікативної культури; цінності, що ведуть до самовдосконалення; цінності самовираження; цінності, пов'язані з утилітарно-прагматичними запитами [15, с. 132].

Н. Ткачова, дослідивши аксіологічні засади педагогічного процесу, виділила й систематизувала такі освітні цінності: загальнолюдські (життя, людина, добро, природа тощо); національні (національна ідея, рідна мова, народні свята, традиції й звичаї, фольклор, національні символи тощо); громадянські (демократичні права й обов'язки, повага до культурних і національних традицій інших народів тощо); сімейні (любов, повага, вірність, взаємодопомога тощо); особистісні (повноцінна життєва самореалізація, творча активність, життєвий оптимізм, морально-вольові якості тощо) [17, с. 16].

С. Шарапа виокремлює п'ять типів цінностей: моральні, абсолютно вічні, національні, громадянські, сімейні. Моральні цінності – система уявлень про добро і зло, справедливість і честь, які виступають своєрідною оцінкою життєвих явищ, етичних вчинків і достоїнств людей. Абсолютно вічними цінностями називають загальнолюдські цінності, які мають універсальне значення і широку сферу застосування (права, доброта, гідність, чесність, любов, краса, справедливість, мудрість тощо). Національні цінності становлять значущість для одного народу, однак їх не завжди поділяють інші народи. Наприклад, наці-

оналізм є близьким і зрозумілим тільки поневоленним народам і не сприймається народами, які ніколи не втрачали незалежності. До цієї групи цінностей відносяться патріотизм, почуття національної гідності, історична пам'ять. Громадянські цінності базуються на визнанні гідності людини й характерні для демократичного соціуму. Сюди відносяться права і свободи людей, обов'язки перед іншими, повага до закону, ідеї соціальної гармонії тощо. Сімейні цінності – це моральні основи функціонування сім'ї, стосунки поколінь, піклування про дітей, закони подружньої вірності, пам'ять про предків тощо. На все життя людини накладають відбиток моральні стосунки в сім'ї. Їхній вплив пов'язують із сильними переживаннями й закладають підвалини всіх моральних ставлень особистості до суспільства, до оточуючих людей, до праці. Цінності особистого життя визначають риси характеру людини, її поведінку, стиль життя тощо. Обираючи певну цінність, особистість формує своєрідний довготривалий план своєї діяльності й поведінки. Якщо мотивація відповідає на запитання, для чого особистість діє певним чином, то ціннісна орієнтація, яка її доповнює, пояснює те, заради чого людина діє, на що вона спрямовує свою діяльність. Таким чином, можна констатувати, що сенс одних цінностей визначається наявними інтересами й потребами людини, а інші цінності надають сенс людському існуванню й обслуговують самоствердження особистості [20, с. 226].

Нам імпонує точка зору В. Слассьоніна та Г. Чижаквої, згідно з якою формування ціннісних орієнтацій відбувається під час навчання і виховання студентської молоді у вищому навчальному закладі. Науковці вказують на такі основні цінності професійної діяльності педагога, як чесність, гуманізм, любов до дитини, відповідальність, старанність, професіоналізм, обов'язок, справедливість, совість, взаємодопомога, творчість, патріотизм тощо [14, с. 132].

Водночас варто зауважити на нерозривній єдності понять «цінність» і «ціннісна орієнтація». Цінності одночасно лежать у філософській, соціальній, психологічній і педагогічній площинах. Ціннісні орієнтації посідають істотне місце у формуванні полікультурної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі. Ціннісні орієнтації, будучи складовою частиною світогляду майбутнього фахівця аграрної галузі, забезпечують йому високий рівень адаптації до сучасних полікультурних умов [4, с. 79]. Аналогічну позицію В. Белікова висловлює М. Каган: «Світогляд є не що інше, як система цінностей» [11, с. 41].

С. Гончаренко вважає, що ціннісні орієнтації – це «вибіркова, відносно стійка система спрямованості інтересів і потреб особистості, зорієнтована на певний аспект соціальних цінностей» [8, с. 356].

Вивчаючи шляхи формування ціннісних орієнтацій майбутніх педагогів, В. Слассьонін доходить висновку, що професіоналізм – це не тільки досягнення високих професійних результатів та оптимальна продуктивність праці, але й наявність психологічних складових – внутрішнього ставлення людини до діяльності, стану її психічних якостей. «Насправді під час розгляду та оцінки професіоналізму людини велике значення має те, що рухає людиною в професії, з яких ціннісних орієнтацій вона виходить, заради чого вона займається даною справою, які свої ресурси добровільно і за внутрішнім переконанням вкладає у свою працю» [16, с. 8].

В. Ядов ціннісні орієнтації інтерпретує як багатоконпонентну й багаторівневу структуру, котра складається з когнітивного (змістового) компоненту, який відображає соціальний досвід особистості; емоційного компоненту, для якого характерним є наявність ставлення людини до цінностей і розкриття змісту цього відношення; поведінкового компоненту, який включає в себе плани дій щодо конкретної ситуації [21, с. 153–154].

Із проведених нами досліджень й аналізу наявної наукової літератури, присвяченої вивченню ціннісних детермінант освіти, випливає, що з достатнім рівнем сформованості ціннісного компонента полікультурної компетентності майбутній фахівець аграрної галузі здатен до адекватного осмислення й конструктивного спілкування іноземною мовою з етнофорами в полікультурних ситуаціях професійної сфери діяльності. Важливими ціннісними детермінантами полікультурної освіти майбутніх фахівців аграрної галузі на заняттях іноземної мови є роль різних культур, їх значущість, полікультурна взаємодія, крос-культурний баланс і діалог культур. Цінність культурного багатоманіття розкривається під час шанобливого ставлення до традицій і звичаїв різних народів. Водночас культурний націоналізм, як зауважує О. Савченко [13, с. 101], нівелюється, оскільки він неминуче веде до ізоляціонізму та шовінізму, коли іншим культурам зовсім не залишається місця в системі вітчизняної освіти. Принципи ціннісної свідомості вказують на важливість певного балансу національної культури й інших світових культур, що постає нормою в сучасному полікультурному світі, тобто рекомендується організовувати викладання

іноземної мови в аграрному ВНЗ з опорою на принцип полікультуралізму, або культурного плюралізму – визнання рівноправності та рівноцінності всіх соціальних ієтнічних груп, які складають суспільство. Дискримінації людей за ознаками національної або релігійної належності, статі або віку є неприпустимими. Полікультурна освіта допомагає успішно адаптуватися майбутньому фахівцю аграрної галузі до полікультурних умов існування, які постійно змінюються, сформувати більш багатогранну картину світу, а знання іноземної мови розширює контекст культурного діалогу до планетарного масштабу.

Висновки. На наш погляд, у контексті полікультурної освіти майбутнього фахівця аграрної галузі виняткову вагомість становлять гуманістичні ціннісні детермінанти: визнання людини вищою абсолютною цінністю, розуміння цінності свободи, умов її реалізації, значення для розвитку окремої особистості й суспільства взагалі, розкриття творчого потенціалу людини з метою забезпечення її суб'єктивної потреби в культурній самореалізації, виховання духовно-моральної орієнтації, почуття особистої і соціальної відповідальності перед сучасним полікультурним світом.

ЛІТЕРАТУРА:

- Андрущенко В.П. Світоглядна культура сучасного вчителя: проблеми формування / В.П. Андрущенко, С.О. Дорогань // Вища освіта України. – 2002. – № 3. – С. 5–13.
- Анисимов С.Ф. Духовные ценности: производство и потребление / С.Ф. Анисимов. – М. : Мысль, 1988. – 253 с.
- Бевз В.Г. Реалізація аксіологічного підходу у навчанні майбутніх учителів математики / В.Г. Бевз // Дидактика математики: проблеми і дослідження. – 2013. – № 39. – С. 7–10.
- Беликов В.А. Философия образования личности: Деятельностный аспект / В.А. Беликов. – М. : Владос, 2004. – 357 с.
- Бех І.Д. Духовні цінності в розвитку особистості / І.Д. Бех // Педагогіка і психологія. – 1997. – № 1. – С. 124–129.
- Бидни Д. Понятие ценности в современной антропологии / Д. Бидни // Культурология XX век: Антология. Аксиология, или философское исследование природы ценностей / Отв. ред. И.Л. Галинская, сост. С.Я. Левит. – М. : ИНИОН, 1996. – 144 с.
- Геня Б.О. Аксіологічний підхід як основа деонтологічних досліджень / Б.О. Геня // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. – Серія : Юриспруденція. – 2013. – № 61. – С. 9–11.
- Гончаренко С.У. Український педагогічний словник / С.У. Гончаренко. – Київ : Либідь, 1997. – 376 с.
- Гончарова Т.В. Универсальные ценности и цивилизационная специфика Латинской Америки: проблема соотношения универсального и локального / Т.В. Гончарова, А.К. Стеценко, Я.Г. Шемякин. – Москва : ИЛА РАН, 1995. – 145 с.
- Здравомыслов А.Г. Потребности. Интересы. Ценности / А.Г. Здравомыслов. – М. : Политиздат, 1986. – 223 с.
- Каган М.С. Философская теория ценности / М.С. Каган. – СПб. : ТОО ТК «Петрополис», 1997. – 205 с.
- Крижко В.В. Аксіологічний потенціал державного управління освітою / В.В. Крижко, І.О. Мамаєва. – Освіта України, 2005. – 224 с.
- Савченко О.О. Аксіологічні аспекти сучасної освіти / О.О. Савченко, Я.О. Панфілова // Вісник Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого. – Сер.: Філософія, філософія права, політологія, соціологія. – 2013. – № 2. – С. 100–108.
- Сластенин В.А. Введение в педагогическую аксиологию / В.А. Сластенин, Г.И. Чижакова. – М. : Академия, 2003. – 192 с.
- Сластенин В.А. Педагогика: инновационная деятельность / В.А. Сластенин, Л.С. Подымова. – М. : ИЧП Магистр, 1997. – 224 с.
- Сластенин В.А. Профессионализм педагога / В.А. Сластенин // Педагогическое образование и наука. – 2002. – № 4. – С. 4–9.
- Ткачова Н.О. Аксіологічні засади педагогічного процесу в сучасних загальноосвітніх навчальних закладах : автореф. дис.... докт. пед. наук. : 13.00.01 / Н.О. Ткачова. – Луганськ, 2007. – 44 с.
- Тур О. Аксіологічний підхід до формування комунікативної компетентності майбутніх фахівців із документознавства та інформаційної діяльності / О. Тур // Проблеми підготовки сучасного вчителя. – 2015. – № 11. – С. 117–121.
- Фальковський А.О. Різноманітність аксіологічних підходів у методології права / А.О. Фальковський // Актуальні проблеми держави і права. – 2009. – Вип. 50. – С. 73–79.
- Шарапа С. Аксіологічні аспекти підготовки вчителя у вищих педагогічних навчальних закладах України (кінець ХХ – початок ХХІ ст.) / С. Шарапа // Людинознавчі студії. Педагогіка. – 2014. – Вип. 29(1). – С. 222–228.
- Ядов В.А. Социальная идентичность личности / В.А. Ядов. – М. : Высш. шк., 1994. – 428 с.